

Anita ADAMCZYK

Poznań

Instytucja prawyborów w Polsce. Prawybory parlamentarne (1993–2007)

Instytucja prawyborów w Polsce została zaczerpnięta ze Stanów Zjednoczonych. Wykorzystanie jej na naszym, rodzimym gruncie nie przypomina jednak prawyborów amerykańskich.

Pojęcie to pochodzi od słowa primary election (primaries), co w języku angielskim oznacza wybory przedwstępne¹. Instytucja prawyborów narodziła się na początku XX wieku. W pierwszej kolejności wykorzystywana była na poziomie lokalnym (hrabstw i stanów), a dopiero później poprzedziła wybory prezydenckie.

W Polsce instytucja ta nie może poszczycić się tak długą historią, jak w USA. Jej początki sięgają 1993 roku. W przeciwieństwie do prawyborów amerykańskich nie jest ona formalną częścią kampanii wyborczej, mimo iż na stałe weszła do kalendarza wyborczego. W polskiej rzeczywistości, prawybory, zaliczane są do instrumentów, badających popularność partii politycznych przed wyborami parlamentarnymi i kandydatów na urząd prezydenta. Nie są więc mechanizmem wewnątrzpartyjnym, służącym znalezieniu najlepszego pretendenta danego ugrupowania na poszczególne stanowiska, jak ma to miejsce w Stanach Zjednoczonych.

Kolejnym elementem odróżniającym prawybory polskie od amerykańskich jest brak podstaw prawnych funkcjonowania tej instytucji w naszym kraju. Oznacza to, że wyniki osiągnięte podczas polskich głosowań wstępnych nie mają charakteru wiążącego, lecz są tylko traktowane jako badanie sondażowe.

Dysonans między polską a amerykańską wersją związany jest także z obszarem, na którym się je organizuje oraz grupą osób, biorących w nich udział. Wybory wstępne w amerykańskim wydaniu obejmują bowiem cały kraj. Adresatami ich jest większość społeczeństwa. W zależności od stanu, mogą to być tylko członkowie danego ugrupowania politycznego (prawybory zamknięte) albo obywatele, mający pełnię praw obywatelskich bez względu na preferencje polityczne (prawybory otwarte). W polskich realiach nie dokonuje się takich rozróżnień. W wyborach udział biorą osoby, posiadające prawa polityczne i stale zamieszkujące na terenie objętym prawyborami (czyli na terenie jednej lub trzech jednostek terytorialnych). Reguła ta nie odnosi się jednak do wyborów wstępnych przeprowadzanych wewnątrz partii politycznych, np. na stanowiska funkcyjne czy w celu rozstrzygnięcia kolejności kandydatów na listach partyjnych przed wyborami parlamentarnymi.

Polskie prawybory są specyficznym rodzajem zabawy przedwyborczej. Jej końcowe rezultaty nie mają bezpośredniego wpływu na sukces czy porażkę we właściwych wyborach. Świadomość ta, nie przeszkadza jednak aspirantom na urząd prezydenta czy kandydatom do krajowego i europejskiego parlamentu, biorącym w nich udział. Dla nich prawybory są doskonałą okazją do:

---

¹ M. Mazur, *Marketing polityczny. Studium porównawcze prezydenckich kampanii wyborczych w USA i Polsce*, Warszawa 2000, s. 147.

- prezentacji swoich racji w polemikach z przeciwnikami (debaty parlamentarne, prezydenckie);
- walki o głosy;
- pokazania swojego wizerunku;
- przekonywania wyborców do siebie między innymi poprzez słowo pisane zawarte w ulotkach, gazetach oraz poprzez obraz (plakat, transparenty, billboardy) i widowiska (koncerty, konkursy, gry);
- bezpośredniego kontaktu z wyborcami;
- zmierzenia oceny popularności – test skuteczności i wiarygodności;
- weryfikacji swoich programów i przystosowania ich do oczekiwań wyborców.

Z organizacji festynu politycznego korzyści czerpie także społeczeństwo. Przygotowuje obywateli do nadejścia prawdziwych wyborów. Udział w głosowaniu wstępnym jest zatem:

- znakomitą lekcją demokracji;
- szansą na bezpośredni kontakt z politykami;
- oraz dobrym sposobem na spędzenie wolnego czasu.

Prawybory są także dobrodziejstwem dla gmin, na terenie których są organizowane. Wójtowie i burmistrzowie nie kryją zadowolenia z możliwości promocji swoich jednostek samorządowych, firm, zakładów i innych placówek rozlokowanych na ich obszarze. Wskazują także na korzyści finansowe, jakie niesie za sobą przeprowadzenie tej politycznej imprezy.

W Polsce, cały czas trwają poszukiwania miejsca, które w pełni odzwierciedlałoby preferencje polityczne ogółu społeczeństwa. Dotychczasowa lokalizacja prawyborów, zdaniem wielu polityków, pozostawia wiele do życzenia. Mimo jednak wielu zarzutów, wybory wstępne są organizowane, a lokalnej społeczności wielokrotnie udało się przewidzieć zwycięzców.

Prawybory w Polsce swoimi korzeniami sięgają początku lat 90. Pierwszy i jednocześnie historyczny mityng polityczny zorganizowano 22 sierpnia 1993 roku we Wrześni nazwanej *Polską w pigułce*.

Wskazanie tego miejsca nie było przypadkowe. Po wyborach parlamentarnych w 1991 roku, Wrześnianie znalazła się w gronie kilkudziesięciu gmin, w których osiągnięto wynik bardzo zbliżony do średniej krajowej. Czy było to najlepsze rozwiązanie? Po analizie wyników wyborów prezydenckich w 1990 roku i parlamentarnych w 1991 roku można zaryzykować stwierdzenie że nie. Rezultaty wrzesińskie, znacząco odbiegały od danych ogólnokrajowych. Podczas pierwszych z nich, 32,3% mieszkańców Wrześni poparła kandydaturę Stanisława Tymiańskiego, który wyprzedził wówczas Lecha Wałęsę (31,8%)². W skali kraju kolejność ich była odwrotna i w pierwszej turze polski biznesmen z Kanady otrzymał 23,1%, a przywódca Solidarności 40%. Rok później scenariusz powtórzył się. W wyborach parlamentarnych z 1991 roku wrześnianie w porównaniu z resztą polskiego społeczeństwa częściej byli skłonni popierać ugrupowania centrowo-liberalne (UD – 16,1%) i lewicowe (SLD – 12,1%), niż partie mające rodowód prawicowo-solidarnościowy (Porozumienie Centrum – 2,7% i Konfederacja Polski Niepodległej – 3,6%)³.

Organizacja prawyborów we Wrześni wywołała różne nastroje wśród liderów partyjnych. Z zadowoleniem pomysł ten przyjęła lewica, w przeciwieństwie do członków partii prawicowych. Podstawowy zarzut wysuwany przez tych ostatnich dotyczył braku reprezentatywności gminy Września, w której przeważały sympatie lewicowe. Argumenty te wpłynęły na postawę

² Są to rezultaty głosowania podczas I tury.

³ Ugrupowania te w skali kraju otrzymały następujące poparcie: SLD – 12%, UD – 12,3%, PC – 8,7%, KPN – 7,5%.

wielu ugrupowań, które postanowiły zbojkotować prawybory. Należały do nich: Bezpartyjny Blok Wspierania Reform, Porozumienie Centrum, KPN i Katolicki Komitet Wyborczy Ojczyzna.

Organizatorami imprezy były władze Wrześni, tygodnik „Wprost”, Radiowa Trójka oraz Instytut Badań Opinii i Rynku „Pentor”.

We wrześnińskich prawyborach udział mogło wziąć ponad 30 000 osób. W budynku miejskiego Ratusza rozlokowano trzy komisje wyborcze. Do godziny 18.00, z prawa uczestnictwa w głosowaniu skorzystało niewiele osób (frekwencja wyniosła 13,2%). Łącznie oddano 4014 ważnych głosów.

Głosowanie wstępne przyniosło sukces SLD. Uzyskał on poparcie 33,8% elektoratu (w wyborach ogólnopolskich 20,4%, co dało różnicę 13,4%). Druga w kolejności frakcja – UD zdobyła 17% głosów (w wyborach rzeczywistych uplasowała się na trzecim miejscu z wynikiem 10,59% głosów). Na następnej pozycji znalazła się UP z rezultatem 14% (w wyborach ogólnopolskich osiągnęła 7,28%).

W przypadku BBWR, PSL i KPN wyniki uzyskane we Wrześni wyraźnie odbiegały od otrzymanych w skali kraju. Prawybory przyniosły porażkę PSL. 22 sierpnia, na ich działaczy oddano zaledwie 1,1% głosów, podczas gdy w wyborach właściwych otrzymali oni poparcie 15%, co dało tej partii drugie miejsce po SLD, w ilości zdobytych mandatów. Słaby wynik partii ludowej wiązano z dość niską frekwencją wśród mieszkańców wsi gminy Września oraz z niedostateczną liczbą punktów wyborczych.

Odmienne preferencje wyborcze wrześnian dotyczyły również KPN i BBWR. Ugrupowania te cieszyły się akceptacją 1,1% i 2,1% elektoratu (w kolejności), a 19 września znalazły się na piątym (5,7% głosów – zdobywając 22 mandaty) oraz szóstym miejscu pod względem uzyskanych mandatów (5,41% głosów – 16 mandatów).

Tabela 1

Wyniki wrześnińskich prawyborów parlamentarnych z 22.08.1993 roku na tle wyniku ogólnopolskiego (w procentach)

Lp.	Nazwa ugrupowania	Wynik prawyborów	Wynik ogólnopolski	Wynik głosowania z 19 września we Wrześni
1	SLD	33,8	20,41	24,4
2	UD	17,1	10,6	15,8
3	UP	14,1	7,28	13,2
4	PSL	1,1	15,4	13,7
5	KPN	1,1	5,77	b.d.
6	Partia X	6,3	2,74	b.d.
7	PC	1,7	4,42	2,2
8	KLD	9,9	3,99	2,6
9	BBWR	2,1	5,41	2,7
10	KKW"O"	0,8	6,37	3,1
11	UPR	8,4	3,18	b.d.
12	NSZZ Solidarność	1,5	4,9	b.d.
13	Samoobrona	1,1	2,78	b.d.
14	KdR	0,5	2,7	b.d.
15	PSL-PL	0,4	2,37	b.d.

We Wrześni, stosunkowo wielu sympatyków zgromadziła Partia X. Nie było to zjawisko wyjątkowe. Jej założycielem był S. Tymiński, który wygrał wybory prezydenckie w tej gminie, w 1990 roku. W sierpniowych prawyborach przedstawiciele tej partii uzyskali 6,3% głosów poparcia, a w skali kraju zaufało im jedynie 2,7% elektoratu. Nie wystarczyło to, aby weszli oni do parlamentu.

Pierwsze prawyборы trafnie zapowiedziały zwycięstwo SLD. Jednak rezultaty pozostałych partii nie pokrywały się na ogół z preferencjami politycznymi społeczeństwa, co najwyraźniej pokazał wynik PSL. Tym samym Września nie obroniła swego tytułu *Polski w pigułce*.

Rokiem przełomowym dla prawyborów w Polsce okazał się 1997. Po raz pierwszy imprezę przeniesiono z Wrześni do dwóch gmin – Bochni i Wieruszowa.

Gminę Wieruszów wybrano po przeanalizowaniu wyników głosowań od 1990 roku. Ośrodek Badań Wyborczych uznał ją za najbardziej reprezentatywną wspólnotę pod względem zbieżności jej rezultatów głosowań z danymi ogólnokrajowymi⁴.

Gmina ta, położona na pograniczu dawnego zaboru pruskiego i rosyjskiego miała być doskonałym miejscem do organizacji wyborów wstępnych. Posiadała mieszaną strukturę demograficzną, tereny wiejskie i miejskie⁵. Obecnie mieści się ona w granicach województwa wielkopolskiego (wcześniej kaliskiego).

Organizatorami prawyborów byli: TVP 1, Polskie Radio Program 1, dziennik „Życie” oraz władze Miasta i Gminy Wieruszów. W imprezie wzięło udział 10 partii politycznych. Z przyjazdu zrezygnowali jedynie przedstawiciele Krajowego Porozumienia Emerytów i Rencistów.

Uczestnicy wyborów wstępnych zobligowani zostali do uiszczenia opłaty za udział w imprezie. Dzięki niej, organizatorzy zapewnili komitetom namioty, niezbędne dla promocji partii i spotkań z mieszkańcami Wieruszowa oraz udostępnił scenę na stadionie, gdzie odbywały się imprezy towarzyszące⁶.

W Wieruszowie akredytowanych było 256 dziennikarzy z kraju i zagranicy⁷. Prawyборы transmitowały na żywo Program I Polskiego Radia oraz Program I TVP. Tadeusz Zwiefka komentujący wydarzenia w mieście powiedział [...] *dzisiaj mamy dowiedzieć się kto 21 września wygra wybory*⁸.

Organizacja prawyborów przyciągnęła do miasta wielu znanych polityków (między innymi Mariana Krzaklewskiego, Piotra Gadzinowskiego, Leszka Millera, Krzysztofa Kwiatkowskiego, Piotra Ikonowicza, Janusza Korwina-Mikke, Józefa Oleksego, Waldemara Pawłaka, Leszka Balcerowicza, Jana Olszewskiego). Wśród nich był także premier polskiego rządu Włodzimierz Cimoszewicz. W historii tego miasta, był on pierwszym szefem Rady Ministrów, który je wizytował.

Ugrupowania polityczne wykorzystywały różne sposoby pozyskania wyborców. Niektóre sztaby wyborcze agitację rozpoczęły już w połowie tygodnia, a inne tuż przed weekendem. Na przykład działacze AWS przybyli do miasta już w środę. Wówczas po ulicach Wieruszowa

⁴ PAP, *Wyborcza fiesta polityków*, „Rzeczpospolita” z 8.09.1997 r.

⁵ B. Biskup, *Prawyборы w systemie rekrutacji przywódców politycznych (doświadczenia polskie)*, „Studia Polilogiczne” 2001, nr 5, s. 310.

⁶ Ibidem.

⁷ Podsumowanie pracy Rady Miejskiej za lata 1994–1998, w: www.bip.wokiss.pl/wieruszowm/dir/zalacznik/wiadomosc/311/podsumowanie_ii_kadencja_rady_miejskiej_1994_-1998.doc (22.11.2008).

⁸ Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, Załącznik do Sprawozdania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z rocznego okresu działalności. Monitoring parlamentarnej kampanii wyborczej 1997, Warszawa marzec 1998 r.

wa jeżdżiła bryczka z kapelą góralską, która zapraszała mieszkańców na imprezy przygotowane przez to ugrupowanie (dyskotekę, koncerty zespołów *Chłopcy z Placu Broni*, VOO VOO, który na czas prawyborów zmienił nazwę na *AWWS*, spotkania z Janem Pospieszalskim i Wiesławem Walendziakiem). W sobotę z inicjatywy Piotra Gadzinowskiego można było za 20 groszy obrzucać polityków jajkami. Maski twarzy polityków przybrały zwolenniczki ruchu NIE. Z kolei członkowie PSL częstowali mieszkańców kiełbaskami, Blok dla Polski oscypkami, a UW rozdawali długopisy. UPR zaprosiła do Wieruszowa znaną wróżkę Dziadzią, która za kwotę 10 zł przepowiadała przyszłość z kart⁹. Na ulicach rozdawano ulotki propagandowe, czapeczki, koszulki i znaczki-naklejki z logo partii.

Poza wyżej wymienionymi wydarzeniami, najbardziej widowiskowy był mecz piłki nożnej. Naprzeciwko siebie walczyły drużyny złożone z polityków różnych ugrupowań oraz byłych piłkarzy reprezentacji Polski, którzy pokonali działaczy politycznych 10:0.

Wieruszowskie wybory poprzedziła debata polityczna¹⁰. Dyskusję prowadzili dziennikarze „Życia” i Programu 1 PR S.A. – Małgorzata Słomkowska i Krzysztof Grzesiowski (PR 1) oraz Bronisław Wildstein i Jacek Łęski („Życie”).

Głosowanie odbyło się w niedzielę 7 września. Trwało ono od 8.00 do 16.00. Przeprowadzono je w 7 obwodach wyborczych, z których 4 ulokowano w Wieruszowie, a 3 w miejscowościach na terenie gminy. Frekwencja w tym dniu wyniosła 52% (była ona wyższa niż podczas wyborów rzeczywistych, kiedy wzięło udział 47,9% uprawnionych).

W Wieruszowie wygrał SLD, któremu poparcia udzieliło 35,6% elektoratu (w wyborach ogólnopolskich 27,1% – zatem różnica równa była 8,5%). Drugie miejsce zajęła AWS – 29,3% (w wyborach ogólnopolskich 33,8% – różnica 4,5%), a następane UW, na którą głosowało 9,7% (w wyborach ogólnopolskich 13,4% – różnica 3,7%). Wieruszów był łaskawy także dla działaczy UPR. Frakcja ta otrzymała 4,7% głosów, podczas gdy w skali kraju tylko 2%.

Tabela 2

Wyniki wieruszowskich prawyborów parlamentarnych z 7.09.1997 roku na tle wyniku ogólnopolskiego (w procentach)

Lp.	Nazwa ugrupowania	Wynik prawyborów	Wynik prawyborów młodzieżowych	Wynik wyborów ogólnokrajowy	Wynik wyborów w Wieruszowie z 21 września
1	UP	4,4	4,6	4,7	4,5
2	UW	9,7	20,6	13,4	9,7
3	AWS	29,3	33,6	33,8	29,4
4	SLD	35,6	22,1	27,1	35,6
5	PSL	5,0	0,0	7,3	5,1
6	UPR	4,7	13,0	2,0	4,7
7	ROP	7,8	6,1	5,6	7,9
8	KPEiR	1,7	0,0	2,2	1,2
9	BdP	0,7	0,0	1,6	0,7
10	KPEiR RP	0,7	0,0	1,4	0,8

Źródło: B. Biskup, *Prawybyory w systemie...*, op. cit., s. 311 i 312.

⁹ *Obok mnie przeszedł Cimoszewicz*, „Gazeta Wyborcza” z 9.09.1997 r., s. 18.

¹⁰ Na debatę składało się pięć części: *Najważniejsze sprawy dla nas, dla Polski; Bezpieczeństwo Polski, obywateli, państwa; Budownictwo; Bezrobocie; Prywatyzacja*, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji..., op. cit.

W Wieruszowie zorganizowano również prawyborzy dla młodzieży. Objęły one osoby w wieku od 15 do 18 lat. Dla nich przygotowano tylko jeden lokal wyborczy na terenie gminy, co odbiło się na niskiej frekwencji – około 25%¹¹. Młodzi ludzie największym zaufaniem obdarzyli przedstawicieli AWS – 33,6%. Był to wynik szeroko zakrojonej kampanii wyborczej skierowanej do najmłodszej części elektoratu. Kolejne miejsca zajęli: SLD – 22,1%, UW – 20,6% oraz UPR, ROP i UP¹².

Po tych prawyborach często podkreślano, że intensywna kampania mogła wpłynąć na wynik z 7 września. Dotyczyło to szczególnie SLD. Na jej korzyść przemawiała wizyta premiera Włodzimierza Cimoszewicza, który ogłosił prywatyzację największych w mieście Zakładów Płyt Wiórowych „Prospan”. Podczas spotkania z załogą oznajmił on, że w wyniku przekształceń pracownicy dostaną wartościowe akcje.

Prawyborzy w Wieruszowie wywarły piętno na dalszą kampanię wyborczą. Wygraną wykorzystał SLD, który w telewizyjnych spotach prezentował hasło *Wieruszów już wybrał – wybierz teraz Ty*¹³. Z kolei po wyborach z 21 września politycy AWS twierdzili, że wydarzenia wieruszowskie zmobilizowały ich elektorat i w konsekwencji przyniosły sukces.

Mityng w Wieruszowie nie wytypował zwycięzcy. Były to pierwsze prawyborzy, w których mieszkańcy postawili na inne ugrupowanie polityczne (w przeciwieństwie do młodzieży).

W 1997 roku głosowanie wstępne zorganizowano także w Bochni. Wzięli w nim udział przedstawiciele: Bloku dla Polski (Tadeusz Sabik), ROP (Robert Bodnar), UP (Tomasz Nałęcz), UW (Leszek Balcerowicz, Tadeusz Mazowiecki, Tadeusz Syryjczyk, Gwidon Wójcik) oraz SLD (Krzysztof Janik, Józef Oleksy, Izabela Sierakowska, Andrzej Urbańczyk)¹⁴.

Frekwencja podczas tych prawyborów, w porównaniu z poprzednimi, była znacznie niższa i wyniosła 26% (swoje głosy oddało 5214 Bochnian spośród 20 003 uprawnionych). Mieszkańcy gminy, w największym stopniu zaufali członkowi AWS. Dało temu wyraz 34% elektoratu (czyli o 0,2% więcej niż podczas właściwych wyborów). Na kolejnych miejscach uplasowały się: UW z wynikiem 23% (w skali kraju 13,4%), SLD – 21% (o 6% mniej niż 21 września) i ROP – 10% (podczas, gdy w wyborach otrzymali 5,6%)¹⁵.

Poniżej progu wyborczego znalazły się: UPR (4%), UP, KPEiR (po 3%) oraz KPEiR RP i BdP (po 1%). W wynikach podanych przez organizatorów nie sklasyfikowano PSL.

Prognozy tych prawyborów okazały się trafne w zakresie wytypowania zwycięzcy. Większość Polaków, podobnie jak bochnian wskazało na Akcję Wyborczą Solidarność – zdobywcę największej liczby mandatów w parlamencie. Różnice dotyczyły jednak pozostałych partii. UW w ostatecznym rozstrzygnięciu zajęła trzecie miejsce, a SLD sklasyfikowany na trzeciej pozycji w Bochni był drugą siłą polityczną w kraju (po wyborach w 1997 roku).

Następne prawyborzy odbyły się zgodnie z wyborczym harmonogramem w 2001 roku. Zaplanowano je na terenie trzech gmin: Bystrzyca Kłodzkiej, Kłodzka i Nysy. Przewidywano, że inauguracja pierwszych nastąpi 12 sierpnia 2001 roku, a kolejne organizowane będą w odstępach 2 tygodni.

Stosownie do przyjętego kalendarza, wybory wstępne rozpoczęto w Bystrzyca Kłodzkiej. Do miasta przyjechali politycy, reprezentujący 8 komitetów wyborczych. Wśród nieobecnych byli przedstawiciele AWSP. Absencję ich członków, Krzysztof Czarniecki (szef Okrę-

¹¹ B. Biskup, *Prawyborzy w systemie...*, op. cit., s. 312.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ www.prawyborzy.bochnia.pl (22.11.2008).

¹⁵ Ibidem.

gowego Sztabu Wyborczego AWSP w okręgu wałbrzyskim) tłumaczył brakiem zaproszenia ze strony organizatorów¹⁶. Ośrodek Badań Wyborczych, realizator tego przedsięwzięcia, jednak temu zaprzeczył.

Przed samym aktem wyborczym, społeczność lokalna wabiona była przez polityków. Członkowie partii stosowali rozmaite zabiegi. Liga Polskich Rodzin i Samoobrona często wala uczestników tradycyjnym, polskim jedzeniem. Działacze PSL rozdawali koszulki i buzdiki z logo partii (*by nie przespać wyborów*), a członkowie PO obdarowywali przechodniów papierowymi czapeczkami¹⁷.

Mimo wielu starań, w lokalach wyborczych zjawilo się nieliczne grono uprawnionych. Podczas niedzielnego głosowania frekwencja wyniosła 21,45%. Mieszkańcy Bystrzycy Kłodzkiej na zwycięzcę wytypowali koalicję SLD-UP. Jej wysoki wynik, nie był zaskoczeniem. Atrakcyjność tej frakcji wśród elektoratu, potwierdzały bowiem przedwyborcze sondaże. Niespodzianką okazały się natomiast rezultaty dwóch innych ugrupowań. Pierwszym z nich była Samoobrona RP, która w tym mieście zajęła drugie miejsce, uzyskując poparcie prawie 16% wyborców (w badaniach ośrodków opinii publicznej mogła liczyć jedynie na 2%). Kolejnym obozem była Alternatywa. Ruch ten zdołał przekonać do siebie ponad 8%, biorących udział w prawyborach. Warto również zaznaczyć, że respondenci ankiet przeprowadzonych przez OBOP nie widzieli jego członków w parlamencie¹⁸, co potwierdziły wybory (0,4%).

Jedynie rezultaty PSL, LPR oraz PiS nie odbiegały znacząco od krajowych wyników (różnice wyniosły w kolejności 2,1%, 1,48% i 0,5%). W opinii uczestników bystrzyckich prawyborów 5% próg wyborczy powinny przekroczyć ponadto PO i UW. Pierwsza z nich, w sierpniu zajęła dopiero ósme miejsce (6,08%), a po wrześniowych wyborach zagwarantowała sobie 65 mandatów w Sejmie (co dało jej drugi rezultat). Przewidywania w stosunku do UW okazały się również błędne. Członkowie tej partii, po rzeczywistych wyborach, znaleźli się z kolei poza parlamentem. Los ich podzielili także nieobecni na prawyborach politycy AWSP (2,8% poparcia, a w skali kraju 5,6%¹⁹).

Podsumowując należy stwierdzić, iż podczas tych prawyborów społeczność Bystrzycy Kłodzkiej wytypowała zwycięzcę, ale nie doceniła PO i przewartościowała pozycje Ruchu Społecznego Alternatywa, Samoobrony RP i UW.

Wyniki sierpniowych prawyborów w 2001 roku należały do pierwszych, które chciano unieważnić. Wpływ na to miał protest złożony przez PSL – jeszcze w czasie głosowania. Dotyczył on złamania ciszy wyborczej przez Samoobronę RP oraz członków Ruchu Społecznego Alternatywa. Pierwszych, oskarżano o agitację przed lokalami w Wilkanowie oraz Starym i Nowym Waliszowie, a drugich o kupowanie głosów (20 zł). Pojawiły się także zarzuty częstowania alkoholem wyborców oraz dowożenia do lokali wyborczych²⁰. Na wniosek Mieczysława Kamińskiego, burmistrza Bystrzycy Kłodzkiej i jednocześnie przewodniczącego

¹⁶ *Zaskakujące wyniki w Bystrzycy Kłodzkiej*, <http://dzierzoniow.naszemiasto.pl/wydarzenia/88134.html> (22.11.2008).

¹⁷ em, pap, *Prawybyory w Bystrzycy Kłodzkiej*, „Wprost”, www.wprost.pl/ar/16876/Prawybyory-w-Bystrzycy-Klodzkiej (22.11.2008).

¹⁸ *Preferencje partyjne Polaków na początku kwietnia 2001 roku*, OBOP, www.tns-global.pl/archive-report/id/458 (22.11.2008).

¹⁹ AWSP nie miała swojej reprezentacji w Sejmie. Zgodnie z ordynacją wyborczą koalicyjne komitety wyborcze musiały uzyskać co najmniej 8% w skali kraju.

²⁰ F.F., *Obietnicą w wyborcę*, „Rzeczypospolita”, nr 188 z 13.08.2001 r.

gminnej komisji wyborczej głosowania jednak nie anulowano. Podstawą tej decyzji były brak dowodów i świadków²¹.

Tabela 3

Wyniki bystrzyckich prawyborów parlamentarnych z 12.08.2001 roku na tle wyniku ogólnopolskiego (w procentach)

Lp.	Nazwa ugrupowania	Wynik prawyborów	Wynik ogólnopolski	Wyniki głosowania z 23 września w Bystrzycy Kłodzkiej
1	SLD-UP	33,44	41,04	40,16
2	Samoobrona RP	15,96	10,2	20,7
3	PSL	11,25	8,98	6,77
4	PiS	9,22	9,5	4,67
5	Ruch Społeczny Alternatywa	8,4	0,42	0,6
6	LPR	6,62	8,10	7,87
7	UW	6,17	3,1	8,06
8	PO	6,08	12,68	8,1
9	AWSP	2,86	5,6	3,0
10	Polska Wspólnota Narodowa	b.d.	0,02	0,0
11	PPS	b.d.	0,1	0,0
12	Polska Unia Gospodarcza	b.d.	0,06	0,0
13	Mniejszość Niemiecka	b.d.	0,36	0,0
14	Niemiecka Mniejszość Górnego Śląska	b.d.	0,06	0,0

Źródło: <http://dzierzoniow.naszemiasto.pl/wydarzenia/88134.html> (22.11.2008).

Zachowanie przedstawicieli Samoobrony RP i Ruchu Społecznego Alternatywa wpłynęło na losy kolejnego głosowania. Ośrodek Badań Wyborczych wycofał się z organizacji prawyborów w Kłodzku, planowanych na 25–26 sierpnia²².

Ostatnim sprawdzianem miały być zatem wybory wstępne w Nysie. Swoją akcesję zgłosiły w nich Samoobrona RP, Ruch Społeczny Alternatywa, Prawo i Sprawiedliwość oraz Liga Polskich Rodzin. Z kolei Unia Wolności, Platforma Obywatelska i Polskie Stronictwo Ludowe rezygnowały z udziału w tym mityngu. Przedstawiciele ich zażądali, by podczas prawyborów nie posługiwano się nazwami i emblematami ich organizacji. Poza nimi, do Nysy nie zamierzali przyjechać także członkowie Akcji Wyborczej Solidarność Prawicy²³. Nieobecność przedstawicieli tylu ugrupowań wpłynęła na decyzję o odwołaniu głosowania. Postanowienie to, spowodowało straty finansowe dla miasta i jej mieszkańców. Na koszty naraziła się także firma odpowiedzialna za projekt „Elektroniczne prawyborzy Nysa 2001”²⁴.

²¹ Zaskakujące wyniki w Bystrzycy Kłodzkiej, <http://dzierzoniow.naszemiasto.pl/wydarzenia/88134.html> (22.11.2008).

²² em, pap, *Nie będzie prawyborów w Kłodzku!*, „Wprost”, www.wprost.pl/ar/16913/Nie-bedzie-prawyborow-w-Klodzku (22.11.2008).

²³ M. Lewandowski, *Nikt się nie bije o miejsca w Nysie*, „Nowa Trybuna Opolska” z 28.08.2001 r., M. Lewandowski, *Nie ma partii, nie ma prawyborów*, „Nowa Trybuna Opolska” z 29.08.2001 r.

²⁴ J. Forsyjak, *Wielu straciło wiele*, „Nowa Trybuna Opolska” z 7.09.2001 r.

Należy zaznaczyć, iż wrześnieowe prawybyory w Nysie miały być drugim w kolejności głosowaniem, zaplanowanym w tym mieście na 2001 rok. Po raz pierwszy, przeprowadzono je wiosną, 22 kwietnia.

Przygotowanie wyborów, na początku i końcu procesu wyłaniania kandydatów do parlamentu, było zamierzonym działaniem. Głównym jego celem było zbadanie wpływu kampanii na preferencje mieszkańców. Ponadto wyniki kwietniowych prawybyorów miały udzielić odpowiedzi na pytanie, jakie poparcie na starcie kampanii wyborczej mają poszczególne frakcje polityczne. Przedsięwzięcie to miało również skłonić polityków do odpowiednich przemysleń i działań, których rezultatem byłby sukces w wyborach parlamentarnych.

Odpowiedzialny za organizację kwietniowych prawybyorów był Ośrodek Badań Wyborczych. Patronat medialny nad imprezą objęły „Polityka” oraz Program I Polskiego Radia. Inicjator festynu przygotował dla mieszkańców debatę z udziałem głównych liderów partii politycznych, którą poprowadzili dziennikarze – Małgorzata Słomkowska, Krzysztof Grzesiowski (z Polskiego Radia) oraz Janina Paradowska (z „Polityki”)²⁵.

Uprawnionych do głosowania było ponad 49 000 osób. W chwili zamknięcia lokali wyborczych, o godzinie 16.00, frekwencja wyniosła 30%. Prawybyory nyskie wygrała SLD-UP z wynikiem 46,55%, a na drugim miejscu znalazła się Platforma Obywatelska. Na ugrupowanie to, swoje głosy oddało 16,63% elektoratu tego miasta. Zgodnie z oczekiwaniami, biorących udział w wyborach, do parlamentu wytypowano także działaczy: AWS (7,61%)²⁶, Samoobrony RP (6,67%) i KPEiR (6,63%). Poniżej 5% progu znalazły się natomiast: UPR (4,53%), PSL (4,39%), UW (2,96%) i Ruch Społeczny Alternatywa (2,5%)²⁷.

Powyższe rezultaty nie pokryły się z danymi ogólnokrajowymi. Preferencje polityczne mieszkańców Nysy okazały się odmienne od reszty społeczeństwa. Należy jednak pamiętać, iż sondaż ten przeprowadzono na pięć miesięcy przed planowanymi wyborami, a nie jak miało to miejsce w poprzednich latach na dwa tygodnie przed nimi. Pomimo licznych rozbieżności, w dniu 22 kwietnia, poznaliśmy jednak zdobywców pierwszych dwóch miejsc. Byli nimi SLD-UP oraz PO. Sukces tych frakcji politycznych zapowiedziało także badanie ankietowe, przygotowane przez Ośrodek Badania Opinii Publicznej w dniach 21–23 kwietnia, czyli w terminie organizacji prawybyorów w Nysie²⁸.

Po 2001 roku, kolejne prawybyory przeprowadzono trzy lata później. Tym razem nie poprzedziły one wyborów do krajowego parlamentu, ale do europejskiego²⁹.

Zaaranżowano je, po kilku latach nieobecności, ponownie we Wrześniu (23 maja 2004 roku). Ich inspiratorem był Urząd Miasta i Gminy, który współpracował w tym zakresie z Instytutem Badania Opinii i Rynku „Pentor”. Oprawą medialną tego politycznego przedsięwzięcia zajęły się: Program I Polskiego Radia, Radio Merkury i Telewizja Polska S.A.

Podstawowe zasady wrzeńskich prawybyorów zebrano w ordynacji. Z art. 1 tego dokumentu wynikało, iż czynne prawo wyborcze posiadali obywatele zameldowani na stałe w Mieście i Gminie Września, którzy w dniu prawybyorów mieli ukończone 18 lat (osoba, któ-

²⁵ J. Paradowska, *Nyskie notowania. Partie stają do prawybyorów*, „Polityka”, nr 16 z 21.04.2001 r., s. 30.

²⁶ W porównaniu do roku poprzedniego, kiedy Marian Krzaklewski zajął drugie miejsce w prawybyorach prezydenckich, wynik ten był zaskakująco niski.

²⁷ J. Paradowska, *Przeszli Nysę. Koalicja SLD-UP nie do pokonania*, „Polityka”, nr 17 z 28.04.2001 r., s. 16.

²⁸ Ankietowani najczęściej głosów oddali na SLD-UP (43%) oraz PO (16%). Kolejne miejsca zajęły: AWSP (13%), PSL (13%), UW (5%), Samoobrona (3%), ROP (3%) i UPR (2%). Preferencje partyjne Polaków na początku kwietnia 2001 roku, OBOP, www.tns-global.pl/archive-report/id/458 (22.11.2008).

²⁹ Nasz kraj miało reprezentować 54 deputowanych na 732 wszystkich członków parlamentu. O mandaty te ubiegało się 887 kandydatów z 21 komitetów wyborczych. Dla potrzeb tych wyborów kraj został podzielony na 13 okręgów.

ra nie znalazła się w spisie wyborców, a udokumentowała swoje zameldowanie na terenie gminy mogła zostać dopisana do listy – zgodnie z art. 10).

Głos można było oddać tylko osobiście (art. 3) w jednym z 26 lokali. Każdy uczestnik wyborów, wyrażał swoje poparcie dla wybranego komitetu wyborczego oraz kandydata, którego nazwisko widniało na karcie do głosowania (art. 15).

W imprezie wzięło udział 15 komitetów wyborczych. Z ich inicjatywy przygotowano wiele konferencji prasowych, spotkań z miejscową ludnością oraz imprez o charakterze politycznym i kulturalnym.

Przed prawyborami, miasto odwiedzili Andrzej Lepper wraz z posłami Samoobrony (16 maja) oraz Aleksander Kwaśniewski (19 maja). Prowadzili oni agitację wśród miejscowej ludności oraz namawiali do wzięcia udziału w głosowaniu.

Do Wrześni przyjechali ponadto: Józef Oleksy, Longin Pastusiak, Krzysztof Rutkowski, Tomasz Nałęcz, Bogdan Lewandowski (asystujący Elżbiecie Smorawińskiej), Tadeusz Mazowiecki (wspierający kampanię Jana Kułakowskiego)³⁰, Marcin Libicki z PiS, Jan Rokita z PO, Marek Siwiec, Andrzej Rosiewicz kandydat UPR, Maciej Płażyński, Aldona Kameła-Sowińska (wspomagająca Wojciecha Szczęsnego Kaczmarka), Maciej Giertych i Bogdan Pęk z Ligi Polskich Rodzin, Władysław Frasyniuk z UW, Janusz Wojciechowski, Jarosław Kalinowski i Zbigniew Kuźmiuk z PSL, Roman Jagieliński i Tomasz Mamiński z KPEiR.

Kandydaci, ubiegający się o mandat parlamentu europejskiego różnymi sposobami próbowali przypodobać się wyborcom. Marek Siwiec częstował na rynku mieszkańców grochówką, żurkiem, chlebem ze smalcem i ogórkiem. Przedstawiciele PO z kuchni polowej serwowali bigos³¹. W namiocie SdPi można było zagrać w szachy z Markiem Borowskim, a do stoiska SLD mieszkańców przyciągał wąż przywieziony z wrocławskiego ZOO przez państwo Gucwińskich.

Poczta Polska dla uczestników prawyborów przygotowała także niespodzianki. Były to kartki okolicznościowe, stempel oraz znaczki z motywem UE. W wyborczy weekend zaplanowano koncerty Kasi Kowalskiej i Big Cyc oraz występ kabaretu OTTO. Andrzej Lepper sprowadził do Wrześni kapelę Wojtki z Bartoszyca³². Prawyborom towarzyszyły ponadto liczne imprezy skierowane dla dzieci. Ich pomysłodawcami byli nie tylko działacze partyjni, ale również władze miasta, które w tym okresie zaaranżowały obchody Dni Wrześni.

W trakcie trwania mityngu zorganizowano debatę polityczną w miejskim amfiteatrze. Obok pytań z dziedzin społeczno-politycznej oraz gospodarczej³³, politycy rozwiązywali także quiz o tematyce europejskiej.

W niedzielę, 23 maja, lokale czynne były w godzinach od 8.00 do 18.00. Mieszkańcy mogli głosować w 15 obwodowych komisjach na terenie miasta (w tym umiejscowionych w szpitalu powiatowym i domu pomocy społecznej) oraz 11 rozlokowanych na terenach wiejskich gminy. Uprawnionych do wzięcia udziału w wyborach było 34 170 wrześnian. Spośród nich, aktywność wykazało tylko 12%, czyli 4073 osoby³⁴.

Triumf w niedzielnych prawyborach do parlamentu europejskiego odnieśli reprezentanci PO i Samoobrony RP. Na ugrupowania te oddano w kolejności 21,07% oraz 18,41%. W stosunku do pierwszego z nich, wrześnianie nie mylili się. Kandydaci PO zdobyli w skali kraju

³⁰ „Wieści z Ratusza”, numer specjalny z 23 maja 2004 r.

³¹ www.prawyborcy.com.pl/index.php?NR=11&POD=27 (22.11.2008).

³² P. Bojarski, *Wyborcze kielbaski we Wrześni*, „Gazeta Wyborcza” z 24.05.2004 r.

³³ www.prawyborcy.com.pl/index.php?NR=11&POD=34 (22.11.2008).

³⁴ www.prawyborcy.com.pl/index.php?NR=11&POD=68 (22.11.2008).

najwięcej mandatów (15). Samoobrona, po rzeczywistych wyborach znalazła się jednak na czwartym miejscu z wynikiem 10,78% poparcia, co dało jej w rezultacie 6 mandatów.

Partie lewicowe, które jak dotąd we Wrześni cieszyły się dużą popularnością uplasowały się dopiero na trzeciej i czwartej pozycji. Na listy SLD/UP swoje głosy oddało 11,29% elektoratu (w kraju 9,35%), a SdPI – 9% (5,33%). Mniejsze poparcie w prawyborach, w porównaniu z wynikami ogólnokrajowymi uzyskały LPR oraz PiS. Partia R. Giertycha, po wyborach z 13 czerwca 2004 roku wprowadziła do parlamentu 10 swoich przedstawicieli (na 54), otrzymując zaufanie 15,92% wyborców, podczas gdy we Wrześni jedynie 6,85%. Z kolei na PiS głosowało 8,44%, a w rzeczywistych wyborach otrzymali ponad cztery punkty więcej.

Niewielkim poparciem (poniżej 5%) cieszyli się natomiast przedstawiciele: PSL, UPR, KPEiR, PPP i IdP.

Preferencje polityczne młodzieży były nieco odmienne. Poznanie ich typów wyborczych było możliwe dzięki zorganizowanemu dla nich specjalnych prawyborów. Zaplanowano je na 21 maja 2004 roku. Uczestnikami głosowania byli młodzi ludzie z wrzesińskich szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Ich aktywność, w porównaniu z dorosłą częścią elektoratu, była imponująca. Do urn swoje karty wrzuciło 49% (na ugrupowania polityczne) i 50% młodych wyborców (na liderów list komitetów wyborczych okręgu wielkopolskiego nr 7). Wśród nich, wygrała Samoobrona RP, którą poparło aż 27% głosujących (w skali kraju 11%). Wysokim zaufaniem obdarzyli także członków PO RP. Poza nimi, młodzi ludzie w parlamencie europejskim widzieli także przedstawicieli: SdPI, PiS, LPR i SLD/UP.

Tabela 4

Wyniki wrzesińskich prawyborów do Parlamentu Europejskiego z 21.05.2004 roku przeprowadzonych wśród młodzieży oraz 23.05.2004 roku w grupie powyżej 18 roku życia na tle wyniku ogólnokrajowego (w procentach)

Lp.	Komitety wyborcze	Wynik prawyborów	Wynik prawyborów wśród młodzieży	Wynik ogólnopolski z 13.06.2004 r.
1	PO RP	21,07	19,68	24,1
2	Samoobrona RP	18,41	27,0	10,78
3	SLD/UP	11,29	5,47	9,35
4	SDPL	9,0	8,96	5,33
5	PiS	8,44	7,56	12,67
6	UW	7,34	4,17	7,33
7	LPR	6,85	7,5	15,92
8	PSL	3,9	2,7	6,34
9	UPR	4,07	2,76	1,87
10	KPEiR – Partia Ludowo-Demokratyczna	2,88	2,2	0,8
11	Polska Partia Pracy	2,41	5,92	0,54
12	Inicjatywa dla Polski	1,98	0,85	1,45
13	Ogólnopolski Komitet Obywatelski „OKO”	0,95	0,95	0,58
14	Narodowy Komitet Wyborczy Wyborców	0,78	0,62	1,56
15	Konfederacja Ruch Obrony Bezrobotnych	0,61	2,65	0,61

Źródło: <http://www.prawybyory.com.pl/index.php?NR=11&POD=69>, <http://www.prawybyory.com.pl/index.php?NR=11&POD=70> (3.12.2008).

Tabela 5

Poparcie dla liderów list komitetów wyborczych okręgu wielkopolskiego nr 7 we wrzesińskich prawyborach do Parlamentu Europejskiego, przeprowadzonych 21.05.2004 roku wśród młodzieży oraz 23.05.2004 roku w grupie powyżej 18 roku życia

Lp.	Liderzy list komitetów wyborczych okręgu wielkopolskiego nr 7	Wynik prawyborów	Wynik prawyborów wśród młodzieży
1	Wojciech Cichy – OKO	1,57	3,04
2	Andrzej Grzyb – PSL	4,52	8,68
3	Filip Kaczmarek – PO RP	16,7	12,42
4	Wojciech Szczęsny Kaczmarek – IdP	3,17	8,68
5	Jan Kułakowski – UW	11,1	3,39
6	Marcin Libicki – PiS	10,34	8,9
7	Jan Masiel – Samoobrona RP	15,54	17,88
8	Mariusz Pawluk – PPP	2,68	4,3
9	Marek Siwiec – SLD/UP	13,09	5,86
10	Elżbieta Smorawińska – SP	7,98	10,63
11	Przemysław Sytek – KROB	0,79	4,19
12	Artur Szubert – UPR	3,49	2,58
13	Witold Tomczak – LPR	6,51	6,38
14	Marek Waszkowiak – NKWW	1,2	0,34
15	Włodzimierz Wycisk – KPRiR PLD	1,35	2,64

Źródło: www.prawyborcy.com.pl/index.php?NR=11&POD=68 (3.12.2008).

Rok po prawyborach do parlamentu europejskiego, Wrzesnia była ponownie gospodarzem mityngu politycznego. Tym razem poprzedził on wybory do krajowego parlamentu i na urząd prezydenta. Warto odnotować także, iż nie było to jedyne miasto, organizujące w 2005 roku wybory wstępne. Poza nią, głosowania przeprowadzono w Bochni i Szczecinie.

We wrzesińskich prawyborach (18 września) swój akces zgłosiły prawie wszystkie komitety wyborcze. Imprezę zbojkotowały jedynie dwa ugrupowania – LPR oraz PiS. Komitet Wyborczy pierwszej z nich wydał oświadczenie, w którym zaznaczono, iż [...] *w ciągu ostatnich kilku lat prawyborcy nie pokazały prawdziwego poparcia dla żadnego z ugrupowań. Przykładowo dla Ligi Polskich Rodzin różnica między wynikami prawyborów we Wrześni i wynikami realnych wyborów wyniosła nawet ponad 200 proc. pomyłki. W ubiegłym roku przed wyborami do Parlamentu Europejskiego we Wrześni LPR otrzymała niecałe 6 proc. poparcia, a wynik wyborczy wyniósł wtedy 16 proc, daje to ponad 2,5-krotnie zafałszowane wyniki*³⁵.

Podobną opinię o braku reprezentatywności Miasta i Gminy Wrzesnia wyrażali członkowie Komitetu Wyborczego PiS. Ich zdaniem, wyciąganie wniosków z wyników wrzesińskich [...] *jest manipulacją i dowodem na nieliczenie się z faktami oraz obywatelami biorącymi udział w wyborach*³⁶. PiS, powołując się na art. 100 ust. 1 ordynacji wyborczej z 2001 roku³⁷,

³⁵ Oświadczenie, Komitet Wyborczy Liga Polskich Rodzin, Warszawa 18.09.2005 r., www.lpr.pl/?sr=!szukaj&id=3329&dz=kraj&x=2&q=prawyborcy&pocz=0 (3.12.2008).

³⁶ Oświadczenie w sprawie prawyborów organizowanych we Wrześni, <http://epis.pl/article.php?id=91> (3.12.2008).

³⁷ Nazwa, skrót nazwy i symbol graficzny komitetu wyborczego korzysta z ochrony prawnej przewidzianej dla dóbr osobistych (art. 100 ust. 1), ustawa z 12 kwietnia 2001 roku Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 2007, Nr 190, poz. 1360 (tekst jednolity).

zwrócił się do organizatorów prawyborów z prośbą o niewykorzystywanie ich nazwy, skrótów i symboli graficznych (podobnie uczyniły dwa inne komitety). W związku z tymi postulatami, zdecydowano, że na kartach wyborczych i protokołach nie będą używane nazwy partii politycznych uczestniczących w głosowaniu (poparcia udzielano stawiając x przy numerze listy komitetów wyborczych³⁸).

We Wrześni akredytowanych zostało 87 dziennikarzy i fotoreporterów (w sobotę). Telewizja publiczna oraz TVN 24 bezpośrednio relacjonowały wydarzenia z miasta. Wśród nich była debata parlamentarna, którą wzorem lat poprzednich, przeprowadzono w amfiteatrze. Politykom pytania zadawali dwaj dziennikarze z tygodnika „Wprost” Igor Zalewski i Robert Mazurek. W godzinnej dyskusji udział wzięli między innymi: Gabriel Janowski (Ruch Patriotyczny), Daniel Podrzycki (Polska Partia Pracy), Władysław Frasyniuk (Partia Demokratyczna-demokracy.pl), Ryszard Kalisz (SLD), Leszek Bubel (Polska Partia Narodowa), Józef Zych (PSL), Janusz Korwin-Mikke (Platforma J. Korwina-Mikke) i Izabela Sierakowska (SdPI).

Przed organizacją festynu politycznego prasa lokalna („Wieści z Ratusza”), starym zwyczajem, poświęciła jeden numer prawyborom³⁹. W nim znalazły się: ordynacja wyborów wstępnych, dane na temat podziału gminy na okręgi wyborcze oraz informacje dotyczące sposobu oddawania głosów.

W wyborczy weekend poszczególne partie polityczne zorganizowały na terenie Wrześni wiele imprez o charakterze kulturalnym. Na przykład Platforma Obywatelska zaprosiła do miasta Majkę Jeżowską oraz zespoły Varius Manx i Pan Yapa. Z inicjatywy Samoobrony RP koncertowali Ich Troje, Trubadurzy oraz Kapela znad Baryczy. Polityków wspomagali ponadto: Krzysztof Hołowczy (PO), Mariusz Pudzianowski (Samoobrona RP) oraz Robert Leszczyński z uczestnikami Idola (Partia Demokratyczna-demokracy.pl). Ostatnią z nich promował także Tadeusz Mazowiecki.

Przedstawiciele ugrupowań politycznych rozpowszechniali wśród mieszkańców ulotki. Liderzy partii rozdawali autografy i gadżety. Dzieci obdarowywane były balonikami w różnych kolorach: białe promowały Donalda Tuska, pomarańczowe – demokratów.pl, a żółte – SdPI. Uczestników imprezy częstowano kiełbaskami, chlebem ze smalcem, czerwoną watą (SLD). Badano poziom tłuszczu w organizmie oraz oferowano makijaż stylizowany na „trupią czaszkę” (stoisko LPR). Mieszkańcy mogli liczyć także na inne atrakcje, przygotowane w ramach obchodów Dni Wrześni.

W niedzielę 18 września, na terenie miasta i gminy, pracę rozpoczęło 26 komisji obwodowych. 15 z nich położonych było we Wrześni, a 11 w okolicznych miejscowościach. W komisjach zatrudnienie znalazło 150 osób. Lokale wyborcze czynne były od 8.00 do 18.00. Frekwencja w tym dniu wyniosła 14,48%. Mieszkańcy oddawali swoje głosy poparcia zarówno na kandydata, ubiegającego o urząd prezydenta, jak i pretendentów, walczących o mandaty w parlamencie.

Prawybory we Wrześni wygrała PO z wynikiem 26,87%. Preferencje ogółu społeczeństwa były jednak odmienne. W wyborach z 25 września, partia ta zajęła drugie miejsce plasując się za PiS, który we wrzesińskim głosowaniu osiągnął niespełna 10% (zatem różnica między rezultatem z Wrześni a ogólnokrajowym, w przypadku tego ugrupowania, była duża i przekroczyła 17%). Słabą pozycję PiS łączono z brakiem jego przedstawicieli na mityngu

³⁸ Numer listy kojarzono z nazwą partii za sprawą obwieszczenia Państwowej Komisji Wyborczej widniejącej w każdym lokalu wyborczym.

³⁹ „Wieści z Ratusza”, nr 18 z 10 września 2005 r.

politycznym. Rezultat ten świadczył również o niewielkiej liczbie prawicowego elektoratu w tej gminie, co było widoczne już podczas pierwszych prawyborów.

Wśród wrześnian dużą popularnością cieszyli się kandydaci Samoobrony RP. Partia ta zajęła w wyborczym rankingu drugie miejsce, uzyskując poparcie 15,18% głosujących (w skali kraju 11,41%). Na następnych pozycjach znaleźli się przedstawiciele partii ludowej (PSL – 9,85%) oraz lewicowych (SLD – 8,95% i SdPi – 7,19%). Wielu zwolenników we Wrześni miała również Platforma J. Korwin-Mikke. Na nią oddano łącznie 6,29% głosów, podczas gdy w wyborach parlamentarnych ugrupowanie to mogło liczyć jedynie na 1,57%.

Poniżej prognozy wyborczego znalazły się: Polska Partia Pracy, Ruch Patriotyczny, Polska Partia Narodowa, Ogólnopolska Koalicja Obywatelska „OKO”, Polska Konfederacja – Godność i Praca, Narodowe Odrodzenie Polski i Dom Ojczysty oraz LPR. Wszystkie te partie oprócz ostatniej z wymienionych, po wyborach właściwych, rzeczywiście znalazły się poza parlamentem. Błędne przewidywania dotyczyły jedynie LPR. Frakcja Romana Giertycha, 25 września, uzyskała 940 762 głosy, czyli 7,97% poparcia, co przełożyło się na 34 mandaty poselskie i 7 senatorskich⁴⁰.

Tabela 6

Wyniki prawyborów parlamentarnych w 2005 roku, zorganizowanych w Bochni, Szczecinie i Wrześni na tle głosowania ogólnokrajowego (w procentach)

Lp.	Nazwa ugrupowania	Prawyborcy w Bochni	Prawyborcy w Szczecinie	Prawyborcy we Wrześni	Wynik ogólnopolski
1	PIS	8,58	20,5	9,79	26,99
2	PO	11,03	19,0	26,87	24,14
3	PSL	26,42	b.d.	9,85	6,96
4	SDPL	15,93	7,5	7,19	3,89
5	SLD	10,72	28,5	8,95	11,31
6	Platforma J. Korwin-Mikke	8,43	b.d.	6,29	1,57
7	Samoobrona RP	7,2	5,0	15,18	11,41
8	Partia Demokratyczna-demokraci.pl	6,51	19,5	5,23	2,45
9	LPR	4,98	–	3,28	7,97
10	PPP	–	b.d.	2,04	0,77
11	Ruch Patriotyczny	0,16	b.d.	1,02	1,05
12	Polska Partia Narodowa	0,08	b.d.	0,66	0,29
13	Ogólnopolska Koalicja Obywatelska	–	b.d.	0,2	0,14
14	Polska Konfederacja – Godność i Praca	–	b.d.	0,18	0,07
15	Narodowe Odrodzenie Polski	–	b.d.	0,14	0,06
16	Dom Ojczysty	–	b.d.	0,06	0,28

Źródło: PSL wygrało prawyborów w Bochni, „Gazeta Wyborcza” <http://serwisy.gazeta.pl/kraj/1,34397,2910908.html>, www.sld.org.pl/index.php?view=1&art_id=7898&pid=18&ret_id=48&rsid=0 (3.12.2008).

Poza Wrześnią, prawyborów parlamentarnych w 2005 roku, zorganizowano także w Szczecinie. Wzięło w nich udział 7 komitetów wyborczych, które wystawiły w okręgu szczecińskim swoich przedstawicieli do parlamentu. Z prawyborów zrezygnowały komitety LPR i PSL.

⁴⁰ www.pkw.gov.pl.

Imprezę urządzono na deptaku miejskim, gdzie odbywały się liczne występy, towarzyszące prawyborom. Tam, szczecinianie mogli obserwować także polityczną debatę kandydatów do parlamentu oraz oddawać swoje głosy.

W mitingu swoje głosy oddało około 2500 osób (z czego 756 w prawyborach prezydenckich⁴¹). Rezultaty szczecińskich wyborów ujawniły lewicowe sympatie ich uczestników. W prawyborach parlamentarnych zwycięstwo odniósł SLD. Na frakcję tę głosowało 28,5% osób. Nieco mniejsze poparcie uzyskali przedstawiciele PiS (20,5%), Partii Demokratycznej-demokracy.pl (19,5%) oraz PO (19%).

Szczecin był pierwszą dużą aglomeracją miejską, w której zorganizowano prawyborzy. Wyniki tam osiągnięte okazały się mało reprezentatywne. W znacznej mierze odbiegały one od rezultatów w skali ogólnokrajowej. Analizując głosowanie szczecińskie należy jednak wziąć pod uwagę, iż sympatie polityczne ludności miejskiej są inne niż osób zamieszkujących gminy wiejskie czy miejsko-wiejskie. Nie bez znaczenia pozostaje także region zamieszkiwania, co potwierdziły następujące prawyborzy.

Przygotowane zostały one tym razem na południu Polski w województwie małopolskim. Gospodarzem ich była Bochnia. W zaplanowanym na 10 i 11 września mitingu politycznym wzięły udział komitety wielu partii politycznych, oprócz przedstawicieli PO oraz PiS. Działacze tych ugrupowań obwiniali organizatorów o *łamanie wyborczych zasad i manipulowanie wyborcami*⁴². Nie zgodzali się ponadto z rozszerzeniem okręgu wyborczego na cały powiat bocheński (tego samego zdania byli również członkowie LPR). Krzysztof Pławewski, organizator prawyborów, odpierając ten zarzut tłumaczył jednak, że dzięki temu zabiegowi wzmocni się wiarygodność wyników (będą one bardziej zbliżone do rzeczywistych)⁴³.

Bocheński festyn polityczny zorganizowano na boisku sportowym przy Zespole Szkół Nr 3⁴⁴. Głosowanie przeprowadzono za pośrednictwem terminali komputerowych w godzinach od 9.00 do 16.30. W prawyborach wzięło udział 1306 uprawnionych do głosowania. Frekwencja w Bochni wyniosła zatem 47,5% (była ona najwyższa spośród innych wyborów wstępnych, przeprowadzonych w 2005 roku).

W przedwyborczej zabawie SLD reprezentowali Izabela Jaruga-Nowacka i Krzysztof Janik, który przeprosił za *błędy i zawirowania popełnione przez SLD*⁴⁵. Program wyborczy SdPi przedstawił jej lider, Marek Borowski. Pozostałe partie lansowali: Bogusław Sobczak (kandydat LPR z okręgu tarnowskiego), Ludwik Węgrzyn (PSL, starosta powiatu bocheńskiego), Jerzy Zawisza (lider Samoobrony RP z listy tarnowskiej), Jerzy Hauser i Janusz Onyszkiewicz (liderzy Partii Demokratycznej-demokracy.pl), Janusz Korwin-Mikke (Platforma J. Korwin-Mikke). Agitację prowadził także Jarosław Kalinowski z PSL.

W czasie trwania przedwyborczej zabawy uruchomiono czat, na którym internauci prowadzili dyskusję z przedstawicielami komitetów wyborczych.

Partie uczestniczące w prawyborach przygotowały dla mieszkańców wiele atrakcji (baloniki, flagi, występy kapel i zespołów muzycznych). Działacze PSL częstowali mieszkańców polskimi jabłkami, ozdobionymi naklejkami z czarnym koniem, chlebem ze smalcem i kwa-

⁴¹ pi, PAP, *Cimoszewicz wygrał w prawyborach prezydenckich w Szczecinie*, „Gazeta Wyborcza” z 10.09.2005 r.

⁴² pi, PAP, *Trwa miting wyborczy w Bochni*, „Gazeta Wyborcza” z 10.09.2005 r.

⁴³ M. Kurza, *Prawyborzy w Bochni bez PiSu i Platformy*, „Gazeta Wyborcza” Kraków z 9.09.2005 r.

⁴⁴ Wybór tego miejsca związany był z negatywną decyzją burmistrza Bochni, Wojciecha Cholewy na organizację imprezy, na miejskim rynku. Brak zgody był wynikiem nieporozumień między burmistrzem a organizatorem Krzysztofem Pławewskim. *Co sądzisz o prawyborach?*, „Ziemia Bocheńska” z października 2005 r., www.ziemiabocheńska.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=62&Itemid=93 (3.12.2008).

⁴⁵ pi, PAP, *Trwa miting...*, op. cit.

szonymi ogórkami, a dzieci obdarowywali piórnikiemami i zeszytami. SLD zadbał również o najmłodszych. Dla nich zorganizowano wesołe miasteczko ze zjeżdżalnią i dmuchanymi zamkami oraz rozdawano watę cukrową w kolorze czerwonym⁴⁶. Z kolei kandydat na senatora Józef Sztorc ufundował 10 000 lodów i tyle samo kiełbasek (ostatecznie nie dostał się do Senatu).

Ogłoszenie wyników miało miejsce, w niedzielny wieczór, 11 września 2005 roku. Prawybory parlamentarne w Bochni wygrało PSL. Na ugrupowanie to oddano łącznie 26,42% głosów. Dla obserwatorów wyborczego festynu, rezultat tej partii, nie był zaskoczeniem. Listę PSL z okręgu tarnowskiego otwierał bowiem starosta powiatu. Kolejne miejsca zajęły: SdPI (15,93%), PO (11,03%), SLD (10,72%). Pięcioprocentowy próg wyborczy przekroczyły ponadto: PiS, Platforma J. Korwina-Mikke, Samoobrona RP i Partia Demokratyczna-demokraci.pl.

Rezultaty głosowania w Bochni również odbiegały od rzeczywistych wyników. Wytypowane zwycięskie ugrupowanie, w skali kraju zdobyło niecałe 7%, a SdPI – uplasowana na drugim miejscu nie weszła nawet do parlamentu. Poza nimi, nadmiernie reprezentowane w Bochni były także Platforma J. Korwina-Mikke (którą poparło 1,57% elektoratu w wyborach ogólnokrajowych, a w prawyborach – 8,43%) oraz Partia Demokratyczna-demokraci.pl (w kolejności – 2,45% i 6,51%).

Wybory wstępne zorganizowane w 2005 roku na terenie dwóch gmin i jednego miasta, pokazały ogromne zróżnicowanie. Mieszkańcy każdej z nich wskazali innych zwycięzców na urząd prezydenta i do parlamentu.

Brak reprezentatywności Bochni oraz Wrześni nie przeszkodził jednak w wytypowaniu tych miejsc na organizację ostatnich prawyborów do parlamentu w 2007 roku.

Władze Wrześni, przygotowały je w dniach 6–7 października. Podstawą prawną prawyborów była ordynacja, opracowana przez organizatorów. Dzięki niej, czynne uczestnictwo w wyborach przyznano osobom powyżej 18 rok życia i zameldowanym na terenie miasta i gminy Września. Uprawnieni mogli oddawać swoje głosy w 24 obwodowych komisjach wyborczych w godzinach od 8.00 do 18.00 (art. 8).

Z przyjazdu do Wrześni zrezygnowało PiS. Sztab tego ugrupowania powiadomił organizatorów, że nie zgadza się na wykorzystywanie ich logo i nazwy podczas trwania festynu. Z tego tytułu na kartach do głosowania widniały jedynie numery list komitetów wyborczych, w tym również PiS.

Na wrzeșińskim rynku swoje punkty wyborcze rozlokowało 10 komitetów wyborczych (Samoobrony RP, PPP, Ligii Prawicy Rzeczypospolitej, UPR, LPR, PSL, PO, Partii Kobiet, LiD, Prawicy Rzeczypospolitej). Ich przedstawiciele uczestniczyli w politycznej debacie, zaplanowanej na 7 października⁴⁷.

Organizatorzy mitingu dla mieszkańców i przyjezdnych przygotowali wystawę, poświęconą historii wrzeșińskich prawyborów. Można było ją podziwiać w amfiteatrze im. Anny Jantar. Program prawyborów przewidywał także koncerty Piaska (w sobotni wieczór) oraz Urszuli (w niedzielę).

Poczta Polska, zwyczajowo, wydała okolicznościową pocztówkę i stempel. Wybijano monety z napisem „Prawybory parlamentarne 2007”. Liderzy i działacze czołowych ugrupowań politycznych obdarowywali wrześniaków różnymi prezentami. Waldemar Pawlak rozdał

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ „Więści z Ratusza” Biuletyn Informacyjny Urzędu Miasta i Gminy we Wrześni, 3 październik 2007 r.

kilkadziesiąt płyt zespołu Bayer Full, ze swoim autografem. Przedstawiciele Samoobrony RP wręczyli uczestnikom dwudniowej zabawy około 6000 apaszek i 2000 krawatów⁴⁸. Po wrzeńskich ulicach przechadzali się Roman Giertych i Grzegorz Napieralski.

Czynne prawo wyborcze posiadało 35 062 osoby. Z przywileju tego skorzystali jednak nieliczni (2924 osoby, czyli 8,34%). Ten niewielki procent uprawnionych wytypował jednak zwycięskie ugrupowanie polityczne. Była nim Platforma Obywatelska, która uzyskała poparcie 34% głosujących (różnica między tym wynikiem a rzeczywistym wyniosła prawie 7,5%). Poza nią, zgodnie z preferencjami uczestników wyborów, do Sejmu mieli wejść również przedstawiciele: LiD (24,69%), PiS (17,44%) i PSL (9,71%).

Wskazanie tych czterech ugrupowań podczas wrzeńskich prawyborów, było trafne. Po 21 października 2007 roku tylko ich kandydaci zasiedli w parlamencie (oraz jeden reprezentant mniejszości niemieckiej). Wyniki potwierdziły, utrzymujące się od lat, niskie poparcie dla PiS⁴⁹ (różnica wyników oscylowała wokół 15%) oraz wzrost sympatii dla PO.

Tabela 7

Wyniki prawyborów parlamentarnych w 2007 roku, zorganizowane we Wrześni i Bochni na tle wyniku ogólnokrajowego (w procentach)

Lp.	Ugrupowania polityczne	Wynik prawyborów we Wrześni	Wynik prawyborów w Bochni	Wynik ogólnokrajowy
1	PO	34,03	32,9	41,51
2	Lewica i Demokraci	24,69	21,2	13,15
3	PiS	17,44	28,0	32,11
4	PSL	9,71	3,7	8,91
5	LPR	4,75	11,7	1,3
6	Samoobrona RP	4,24	1,5	1,53
7	Partia Kobiet	3,73	–	0,28
8	PPP	0,38	0,6	0,99
9	Mniejszość Niemiecka	0,14	–	0,2

Źródło: www.bochnianin.pl/2069_po_zwyciezca_prawyborow_w_bochni_wyniki.html, www.prawyborzy.com.pl/index.php?NR=11&ONE_N=39&OD=0&POD=0 (3.12.2008).

Poza Wrześnią, mityng polityczny zaplanowano również w Bochni (7 października). Centralnym miejscem imprez był już miejski rynek, a nie jak dwa lata wcześniej boisko szkole.

Z uczestnictwa w bocheńskich prawyborach zrezygnowały PiS oraz PO⁵⁰. Kolejnymi partiami, które wycofały swój akces były również LiD, Samoobrona RP i PSL (mimo, wpłaty należności za udział). Swoją absencję tłumaczyły brakiem największych komitetów wyborczych oraz względami religijnymi. W tym okresie, w Bochni obchodzono święto religijne połączone z procesją, której nie chciano zakłócać.

W prawyborach udział wzięło 1580 mieszkańców Bochni, Łapczycy i Proszówka, czyli 11,7% uprawnionych⁵¹. Głosowanie trwało od godziny 10.00 do 18.00. Przeprowadzono je za

⁴⁸ <http://wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,80708,4554347.html> (3.12.2008).

⁴⁹ W porównaniu jednak z wynikami prawyborów z 2005 roku, to liczba zwolenników PiS wzrosła.

⁵⁰ Mimo nieobecności liderów tego ugrupowania, miejsce na bocheńskim rynku wynajęli miejscowi kandydaci PO Małgorzata Szczepara i Jan Wójcik.

⁵¹ www.bochnianin.pl/2069_po_zwyciezca_prawyborow_w_bochni_wyniki.html (3.12.2008).

pośrednictwem terminali komputerów, ustawionych na bocheńskim rynku. Uprawnieni udzielali poparcia kandydatom z list wyborczych partii zgłoszonych w okręgu nr 15 (Tarnów).

Prawybory, podobnie jak we Wrześni, wygrała Platforma Obywatelska, której zaufało prawie 33% głosujących. Na kolejnym miejscu uplasowało się PiS (28%). Warto w tym miejscu pokreślić, iż największe poparcie uzyskały ugrupowania, które nie uczestniczyły w bocheńskich wyborach. Trzecia w rankingu wyborczym była Lewica i Demokracja. Na nią zagłosowało 21,2%, a w wyborach właściwych uzyskała o osiem punktów mniej. Bardzo dobry wynik w Bochni osiągnęła również LPR. Poparło ją 11,7% elektoratu, podczas gdy 21 października jedynie 1,3%. Swój sukces ugrupowanie to zawdzięczało Pawłowi Wieciechowi, redaktorowi lokalnego czasopisma „Czas Bocheński” i jednocześnie kandydatowi LPR do Sejmu.

Z sondaży prawyborczych wynikało ponadto, iż progę wyborczego nie przekroczył Samoobrona RP i PPP. Dotyczyło to także PSL, który w Bochni nie uzyskał nawet 4% poparcia, ale w następstwie wyborów zdobył 31 mandatów w Sejmie.

Efektom prawyborów w 2007 roku, było wskazanie na PO, jako lidera rankingu partii politycznych, ubiegających się o mandaty w parlamencie. Różnice między wynikami wyborów wstępnych a rzeczywistymi utrzymały się na dość wysokim poziomie. Bochnia w przeciwieństwie jednak do Wrześni nigdy nie była okrzyknięta *Polską w pigułce*. Obecnie, miano to przestało być aktualne również w stosunku do Wrześni. Zdaniem prof. Leny Kolarskiej-Bobińskiej z Instytutu Spraw Publicznych, [...] *organizacja prawyborów we Wrześni nie ma racji bytu, gdyż wyniki tamtejszych prawyborów nie mają przełożenia na wyniki wyborów w całej Polsce*⁵².

Summary

The paper concerns parliamentary pre-elections in Poland. The institution of pre-elections stems from the United States of America.

At the beginning of the paper, the author indicates the differences in how pre-elections are used in the American and Polish political realities. Next, she analyzes the preliminary polls from 1993 to 2007. She compares the results of pre-elections with the results of political parties during the elections proper. She demonstrates the methods employed to win votes, applied in the period prior to the pre-elections.

Apart from the pre-elections to the national parliament, the paper also scrutinizes the first pre-elections preceding the elections for the European Parliament in 2004.

---

⁵² *Prawybory we Wrześni: 45 proc. na PO?*, www.wprost.pl/ar/80206/Prawybory-we-Wrzesni-45-proc-na-PO (3.12.2008).